

BIBLICUM ŚLĄSKIE

V EDYCJA

KSIĘGA PSALMÓW – TEOLOGIA I EGZEGEZA

WYKŁAD 3

TEOLOGIA

SIEDEM KLUCZY DO „KSIĘGI PSALMÓW”

2. GATUNKI LITERACKIE cz.2

Psalmy ufności i wdzięczności stanowią kolejną grupę. Niełatwo ją dokładnie określić, skoro temat ufności przenika cały niemal *Psalterz*. Hymny bowiem stanowią wyznanie wiary i wdzięczności wobec Stworzyciela i Pana. Podobnie lamentacje zakładają ufność w Bogu i pewność wysłuchania, która prowadzi do wdzięczności. Chociaż cały *Psalterz* prześiknięty jest atmosferą ufności i dziękczynienia, to jednak w niektórych psalmach stanowią one motyw przewodni. Można zatem mówić o osobnej kategorii psalmów ufności i o dziękczynieniach.

Ufność leży u podstaw wszelkiej religijności. Biblijne słowo *amen* związane z pojęciem wiary, sugeruje oparcie się na twardej skale, która gwarantuje bezpieczeństwo w odróżnieniu od zwodniczych piasków pustyni. Podobnie jak przy lamentacjach, zwykło się i w tej grupie wyodrębniać psalmy ufności osobistej i wspólnotowej. Jest to podział dość sztuczny, gdyż w Biblii ufność poszczególnego człowieka zawsze łączy się z oczekiwaniami całej wspólnoty powołanej przez Boga. Boża wierność (*hesed*) wobec przymierza zawartego z Izraelem stanowi źródło zarówno dla jednostki, jak i dla narodu.

Łatwo w tych pieśniach uchwycić pewne wątki stałe, spotykane także w zakończeniach lamentacji, w hymnach czy pieśniach Syjonu. Istotną postawą

psalmisty jest zawsze niezłomna ufność w Bogu, wobec której błędną wszelkie ludzkie rachuby i zabezpieczenia: „Lepiej ufać Jahwe, niż polegać na ludziach...” (Ps 118,8). Bóg jest adresatem tego dialogu miłości, a nie ślepym fatum, jak to bywa w podobnych utworach pozabiblijnych.

Zrozumiałe, że w pieśniach tego typu daremne byłoby szukanie jakiejś jednolitej struktury; zależne są one od stanu ducha poety: „Tyś jest nadzieją moją, o Jahwe! Boże, Tyś ufnością moją od mej młodości! Tyś był podporą moją od urodzenia, pomocą moją od łona matki” (Ps 71, 5-6).

Od hymnów czystego uwielbienia Boga można odróżnić psalmy wdzięczności ludzkiej, podziękowania za otrzymany dar lub łaskę. Skarga zwrócona do Boga milczącego podczas próby, przechodzi często w ufne wyznanie własnej wiary. W psalmach ufności człowiek powierza się niezłomnej wierności Boga, kończąc swe wyznanie pieśnią podziękki za otrzymane ocalenie. Bardziej „interesowna” forma tej modlitwy nie wyklucza jednak przyjęcia woli Bożej i Jego planów, choćby nie były one w pełni zgodne z oczekiwaniami wiernego.

Psalmy królewskie to utwory dotyczące króla z dynastii Dawida. I tutaj trudno mówić o specjalnej formie literackiej; „wewnętrzna jedność tych pieśni płynie stąd, że wszystkie one mówią o królach” pozwalają na zestawienie ich z analogiczną twórczością pozabiblijną.

I tak, powszechna na Wschodzie ideologia królewska znajduje odbicie w wyroczni Natana (2 Sm 7): Jahwe wybrał na zawsze ród Dawida, by stanowił on żywy znak Jego obecności w narodzie wybranym. W ten sposób dzieje Izraela stają się historią zbawienia. Nawet po upadku królestwa i Jerozolimy Jahwe sprawuje opiekę nad dynastią, z której wyjdzie kiedyś władca królestwa Bożego - Mesjasz, Pomazaniec czasów ostatecznych. Psalmy królewskie stają się więc po niewoli babilońskiej tekstami mesjańskimi i eschatologicznymi.

Dalszym elementem znanym także w Mezopotamii jest prawna adopcja króla na boskiego syna. W formie odmitologizowanej spotykamy ją w psalmach: „Wyrok Jahwe ogłoszę; On rzekł do mnie: Synem moim jesteś, Ja cię dziś zrodziłem”

(Ps 2, 7). „On Mnie wezwie: Tyś Ojcem moim... Ja zaś uczynię go pierworodnym" (Ps 89, 27-28).

Inną wreszcie cechą wspólną psalmów królewskich z literaturą starożytnego Wschodu jest uroczysty styl dworski, który po upadku monarchii Izraela przestanie być zwykłą przenośnią, a zyska znaczenie prorocze. Przyszły Mesjasz będzie Władcą doskonałym i sprawiedliwym, „Kapłanem na wieki" (Ps 110, 4), a w świetle Nowego Testamentu także prawdziwym Synem Bożym, zrodzonym przez Niego odwiecznie.

Ks. prof. dr hab. Antoni Tronina

ROZWAŻANIE

PSALM 16 [15]

Bóg najwyższym dobrem

Zachowaj mnie, Boże, bo chronię się do Ciebie, †
mówię do Pana: «Tyś jest Panem moim, *
poza Tobą nie ma dla mnie dobra».

Wzbudził On we mnie miłość przedziwną *
do świętych, którzy mieszkają na Jego ziemi.
A wszyscy, którzy idą za obcymi bogami, *
pomnażają swoje udręki.

Nie będę wylewał krwi w ofiarach dla nich, *
nie wymówią ich imion moje wargi.
Pan moim dziedzictwem i przeznaczeniem, *
to On mój los zabezpiecza.

Sznur mierniczy szczerze mi dział wyznaczył, *
jak miłe jest dla mnie dziedzictwo moje!
Błogosławię Pana, który dał mi rozsądek, *
bo serce napomina mnie nawet nocą.
Zawsze stawiam sobie Pana przed oczy, *
On jest po mojej prawicy, nic mną nie zachwieje.
Dlatego cieszy się moje serce i dusza raduje, *
a ciało moje będzie spoczywać bezpiecznie,
Bo w kraju zmarłych duszy mej nie zostawisz *
i nie dopuścisz, bym pozostał w grobie.
Ty ścieżkę życia mi ukazesz, †
pełnię radości przy Tobie *
i wieczne szczęście po Twojej prawicy.

1. Będziemy rozważać Psalm o głębokiej treści duchowej, którego wysłuchaliśmy i którego słowami modliliśmy się. Pomimo trudności, jakie przedstawia tekst, zwłaszcza pierwsze wiersze oryginału hebrajskiego, Psalm 16 [15] jest przejrzystą pieśnią o charakterze mistycznym, co sugeruje już występujące na początku wyznanie wiary: «Tyś jest Panem moim, poza Tobą nie ma dla mnie dobra» (w. 2). Tak więc Bóg postrzegany jest jako jedyne dobro, i dlatego modlący się człowiek postanawia włączyć się we wspólnotę tych wszystkich, którzy pozostają wierni Panu: «Wzbudził On we mnie miłość przedziwną do świętych, którzy mieszkają na Jego ziemi» (w. 3). Dlatego też Psalmista odrzuca radykalnie pokusę bałwochwalstwa i związane z nim krwawe obrzędy oraz bluźniercze wezwania (por. w. 4).

Jest to jasna i zdecydowana postawa, która wydaje się odzwierciedlać wybór, o jakim mowa w Psalmie 73 [72], również będącym pieśnią ufności pokładanej w Bogu, osiągniętej dzięki zdecydowanemu i dokonanemu pośród cierpienia wyborów; moralnemu: «Kogo prócz Ciebie mam w niebie? Gdy jestem z Tobą,

ziemia mnie nie cieszy. (...) Dla mnie zaś jest szczęściem przebywać blisko Boga, w Panu wybrałem sobie ucieczkę» (Ps 73 [72], 25. 28).

2. Nasz Psalm rozwija dwa tematy, które przedstawione za pomocą trzech symboli. Przede wszystkim symbolu «dziedzictwa». Pojęcie to występuje w wierszach 5-6: mowa jest w istocie o «dziedzictwie, kielichu, losie». Tymi słowami posłużono się przy opisie daru ziemi obiecanej dla ludu Izraela. Otóż jak wiemy, jedynym rodem, który nie otrzymał kawałka ziemi, był ród lewitów, ponieważ sam Pan stanowił ich dziedzictwo. Psalmista właśnie stwierdza: «Pan moim dziedzictwem (...). Jak miłe jest dla mnie dziedzictwo moje!» (Ps 16 [15], 5. 6). Sprawia więc wrażenie, że jest kapłanem głoszącym radość z całkowitego oddania na służbę Bogu.

Św. Augustyn komentuje: «Psalmista nie mówi: O Boże, daj mi dziedzictwo! Cóż mi dasz jako dziedzictwo? Mówi natomiast: Wszystko, co możesz dać mi prócz Ciebie, jest znikome. Ty sam bądź moim dziedzictwem. Ty jesteś Tym, którego kocham. (...) Oczekiwać Boga od Boga, być napełnionym Bogiem przez Boga. On ci wystarczy, poza Nim nic ci nie może wystarczyć» (Sermone 334,3: PL38, 1469).

3. Drugi temat to doskonała i stała komunია z Panem. Psalmista wyraża niezłomną nadzieję, że został ustrzeżony od śmierci, by mógł żyć w głębokiej zażyłości z Bogiem, jaka nie jest możliwa po śmierci (por. Ps 6, 6; 88 [87], 6). Jednakże słowa, jakimi się posługuje, nie określają granic tego ustrzeżenia; można je wręcz odczytywać jako wyraz zwycięstwa nad śmiercią, które zapewnia bliskość z Bogiem na wieki.

Modlący się posługuje się dwoma symbolami. Wspomina przede wszystkim o ciele: egzegeci mówią nam, że w oryginale hebrajskim (por. Ps 16 [15], 7-10) mowa jest o «nerkach», będących symbolem namiętności i najgłębiej skrywanych uczuć, i o «prawicy», znaku siły; o «sercu», siedzibie sumienia; a

nawet o «wątrobie», wyrażającej emocje, o «ciele», wskazującym na kruchość egzystencji człowieka, i wreszcie o «tchnieniu życia».

Mamy zatem do czynienia z obrazem «całej istoty» osoby; która nie jest pogrążona i unicestwiona w rozkładzie grobu (por. w. 10), lecz zachowana w pełnym i szczęśliwym życiu z Bogiem.

4. A oto drugi symbol występujący w Psalmie 16 [15] - symbol «drogi»: «Ty ścieżkę życia mi ukażesz» (w. 11). Jest to droga, która prowadzi do «pełni radości» przy Bogu, do «wiecznego szczęścia po prawicy» Pańskiej. Powyższe słowa doskonale pasują do interpretacji, która rozszerza perspektywę na nadzieję zjednoczenia z Bogiem po przekroczeniu progu śmierci, w życiu wiecznym.

Wobec tego łatwo zrozumieć, że Nowy Testament przejął ten Psalm, odnosząc go do zmartwychwstania Chrystusa. Św. Piotr w swojej mowie w dniu Pięćdziesiątnicy przytacza właśnie drugą część tego hymnu, wyraźnie nadając mu charakter paschalny i chrystologiczny: «Bóg wskrzesił Jezusa Nazarejczyka, zerwawszy więzy śmierci, gdyż niemożliwe było, aby ona panowała nad Nim» (por. Dz 2, 24).

Św. Paweł nawiązuje do Psalmu 16 [15], głosząc Paschę Chrystusa w swoim przemówieniu w synagodze w Antiochii Pizydyjskiej. Również i my głosimy: «Nie dozwolisz, aby Twój Święty uległ rozkładowi. Dawid jednak, zasłużywszy się swemu pokoleniu, zasnął z woli Bożej i został przyłączony do swoich przodków, i uległ rozkładowi. Lecz nie uległ rozkładowi Ten - czyli Jezus Chrystus - którego Bóg wskrzesił» (Dz 13, 35-37).

(28.7.2004)

*[Liturgia Godzin z Janem Pawłem II i Benedyktem XVI](#)
[Praca zbiorowa. Wydawnictwo Biblos. Tarnów 2007](#)*

EGZEGEZA

PSALM 16

Struktura:

ww. 1-6 (wyznanie wary w jedyne Boga Jahwe);

ww. 7--11 (wyrażenie ufności).

Każda część kończy się opisem Bożej opatrności, obecnej (ww. 5-6) i przyszłej (ww. 10-11).

1-2. Idea całego psalmu.

”*chronię się*”: Odniesienie do ww. 7-11; „Tyś jest Panem moim” pasuje doskonale do ww. 3-6.

3. ”*świętym*”: Tekst nadal trudny; przypuszczalnie odnosi się do pogańskich bożków, a nie do pobożnych Izraelitów. Psalmista przysięga, że nie chce mieć nic wspólnego z pogańskimi bożkami.

5. ”*częścią dziedzictwa i kielicha mego*”: Por. Ps 142,6.

6. Odniesienie do podziału Ziemi Obiecanej między Izraelitów (por. Joz 18,8.10; Ps 78,55). „Częścią” lewitów nie było terytorium, lecz sam Bóg (Lb 18,20).

8. ”*nie zachwieję się*”: Por. Ps 15. 5.

10. ”*grobu*”: Hebr. *šahat* znaczy „jama” (tj. grób lub podziemie). LXX (cytowany w Dz 2,25-31; 13,35) tłumaczy to słowo jako „zepsucie”.

11. Prawdopodobnie motyw doświadczenia Bożej obecności w świątyni (por. Ps 36,9: 63,6).

”ścieżkę życia”: W literaturze mądrościowej ST to wyrażenie odnosi się do właściwego sposobu życia (Prz 2,19; 5,6; 6,23; 15.24). Jednak tutaj może być aluzją do pełni „życia” doświadczanego w Bożej obecności w świątyni.

[*Katolicki Komentarz Biblijny
prac. zbiorowa, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2001*](#)

16,8. *"On jest po mojej prawicy"*. W pełni uzbrojony wojownik trzymał oręż w prawej dłoni, zaś tarczę w lewej. Osoba stojąca po prawej stronie króla miała przywilej chronienia go. Umieszczenie kogoś po prawej stronie wyrażało zaufanie, było więc wyróżnieniem. Gdy Pan staje po czyjejś prawicy, jak to ma miejsce tutaj, może bronić go swoją tarczą (zob. Ps 109,31). Metafora płynnie przesuwana się z pola walki do sali sądowej. W języku akadyjskim w tekstach paralelnych często zamiennie używa się prawicy i lewicy, są jednak również fragmenty, w których bóstwo staje po czyjejś prawicy podczas bitwy.

16,10. *"Nie pozwolisz, by wierny Tobie zaznał grobu."* Z kontekstu wynika, że chodzi o niedopuszczenie, by ktoś poległ z ręki żywiących złe zamiary nieprzyjaciół. Psalmista nie zostanie pozostawiony w Szeolu; jego ciało nie doświadczy też śmierci, bowiem zostanie on ocalony (zob. Ps 30,2-3). W starożytnym tekście sumeryjskim zapisano opowieść o człowieku, który może zostać skazany za zbrodnię, ponieważ o ich popełnienie właśnie go oskarżono. Wymyka się jednak ze szponów prawa i wielbi boginię Nungal za ocalenie.

[*Komentarz Historyczno-Kulturowy do Biblii Hebrajskiej,
John H. Walton, Victor H. Matthews, Mark W. Chavalas, Oficyna Wydawnicza "Vocatio", Warszawa 2005*](#)

